

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	25.10.2019
Received / Makale Geliş	18.08.2019	Published / Yayınlanma	25.10.2019

DİN EĞİTİMİNDE KUR'AN'IN ANLAŞILMASINDA DOĞA VE KUR'AN'IN KAZANDIRDIĞI İLMÎ YÖNTEMİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF THE SCIENTIFIC METHOD WON BY THE QUR'AN AND THE NATURE IN THE UNDERSTANDING OF THE QUR'AN IN THE CONTEXT OF RELIGIOUS EDUCATION

Dr. Fatih Menderes BİLGİLİ

Adana / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-5123-8674

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1517>

Reference: Bilgili, F. M. (2019). Din Eğitiminde Kur'an'ın Anlaşılmasında Doğa Ve Kur'an'ın Kazandırdığı İlmî Yöntemin Önemi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(43): 3162-3170.

ÖZET

İnsan, öğrenen bir sistemdir. Buradaki öğrenme teknikleri ve yöntemleri çağın ilmi yapısı çerçevesinde olmalıdır. Bu bağlamda din eğitiminde verilen doğa ve Kur'an ayetlerini anlamak için kullanılacak yöntem çok önemlidir. Yanlış yöntemler bizleri yanlış uygulamalara götürür.

İlmî araştırmaların temel amaçlarından biri insana kazandıracak metodolojidir. Aynı şekilde Kur'an da insana yöntem ve bakış açısı kazandıran bir kitaptır. İnsanın ayetlerle ilgili doğruya en yakın bilgilere ulaşması için ilmî yönetime vakıf olması gerekir. Ayrıca kişinin Kur'an'a gereği gibi iman etmesi için de bu metodolojiye ihtiyacı vardır. Zira bu yöntemler sayesinde tahkiki (epistemik) iman gerçekleşmiş olur. Bu nedenle din eğitimi faaliyetinde Kur'an'ın doğru anlaşılmasında ilmi metodoloji çok önemlidir.

Her ilmî fakültenin kendine ait özel bir metodolojisi vardır. Bu disiplin için önerilen özel metodoloji, genel metodolojinin indirgenmiş bir halidir. Kur'an'ın anlaşılmasında vahyin ve doğanın kazandırdığı yöntem, ilmi temele dayanmayan anlayışı büyük ölçüde yıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Din, İlmî Yöntem, Kur'an.

ABSTRACT

Human being is a learning system. The learning techniques and methods must be in the frame of contemporary scientific structure. In this context, the methods which will be used to understand the nature and Qur'an verses, are very important. Wrong methods toke used to wrong results.

One of the main objectives of scientific research is the methodology it will bring to human beings. Likewise, the Qur'an is a book that gives people methods and perspectives. One has to have a scientific method to reach the most accurate information about verses. It also needs this methodology for one to properly believe in the Qur'an. Because of these methods, epistemic faith is realized. Therefore, scientific methodology is very important in understanding the Qur'an correctly in religious education activities.

Each scientific faculty has its own specific methodology. The specific methodology proposed for this discipline is a reduced version of the general methodology. The method of revelation and nature gained in understanding the Qur'an greatly destroyed the understanding that was not based on scientific basis.

Keywords: Education, Religion, Scientific Method, Koran.

1. GİRİŞ

Yaşadığımız evren, gözünü açtığı ilk andan itibaren akıllı yaratıklara zemin hazırlayıp mesajlar sunmaya devam etmektedir. Bilimsel keşifler sayesinde bu mesajların her geçen gün biraz daha iyi anlaşılması sevindirici bir husustur. Ancak bu ilerlemenin insanın refahını ve mutluluğunu sağlamada yetersiz

kaldığını görüyoruz. Zira bu ilerlemelere rağmen insanın psikolojik/ruhsal problemlerinin arttığı görülmektedir.

Gerek Kur'an ve gerekse doğa ayetlerinden elde edilen ilmî bilgiler, söz konusu problemlerin ana merkezinin kalp/zihin olduğunu göstermektedir. Buna göre eğitilmesi gereken asıl yerin kalp olduğunu söyleyebiliriz. Burada kastedilen kalp, Kur'an'ın ifadesiyle akletmemizi, fihketmemizi, tedebbür etmemizi ve gönül sahibi olmamızı sağlayan potansiyel yeteneklerle bezenmiş varlıktır.

Beynin bir kapasitesi/potansiyeli vardır ve o bunu aşamaz. Ancak insanın kalbi beyni kullanarak bu sınırların ötesindeki hakikatleri kavrayabilir. Dolayısıyla insan, hakikati sınırlı algı organlarına hapsedmemelidir. Eğitim sisteminin yetersiz kalmasının bir nedeni de verilen eğitimin yeterince kalbe nüfuz edememesidir. İnsanın kalbini göz ardı eden bir eğitim anlayışının da nitelikli insanı yetiştiremeyeceğini düşünemiyoruz.

Zira insanın en değerli varlık hâline gelmesini de en aşağı seviyeye düşmesini de sağlayan yapının kalp olduğunu söyleyebiliriz. Her insan temiz bir kalp ile dünyaya geldiğine göre bunun sebebi tamamen kalbin eğitimiyle alakalıdır. Bunu gerçekleştirecek olan da din eğitimidir.

2. METODOLOJİLER MUTLAK DEĞİLDİR

Kur'an beyanlarını ilmî bağlamda anlamaya sevk eden iman kavramıdır. Çünkü iman, anlama ve marifetle ortaya çıkar. Bu sonuca götüren sürece katkı sağlayanlardan biri akli doğru bir şekilde kullanmaktır. Bunun yollarından biri de ilmî yöntemdir/metodolojidir. Bunun için de Kur'an'da tefekkür, tedebbür, tezekkür, akletme, doğayı gözlemlene yani kısaca, eşyanın hakikatine ilmî bir yolculuk tavsiye edilmiştir (Kur'an 13/3-4; 16/11-13, 68-69, 79; 67/19).

Din eğitimi faaliyetinde öncelikle bu potansiyel yeteneklerin farkına varılması gerekir. Daha sonra bunların nasıl aktüalize edileceği öğrenilmelidir. Bu aktifleştirme genetik olarak insana kodlanmış değildir. Dolayısıyla tam teşekküllü insan olmak için bu sürece girmek kaçınılmazdır. Bu süreçte insanın semantik hafıza ünitesinin aktif olması bir zorunluluktur. Bu ünite kelimenin tam anlamı ile insanın anladıklarından oluşmaktadır. Ancak buradaki anlama mutlak değildir. Zira insanın göz önüne alınan varlıklarla ilgili enformasyon eksikliği söz konusudur.

İlmî yöntem, doğanın incelenmesiyle ortaya çıkan insan zihninin bir ürünüdür. Dolayısıyla mutlak değildir. Her ilmî fakültenin kendine ait özel bir yöntemi vardır. Bir disiplin için önerilen özel yöntem, genel metodolojinin indirgenmiş bir halidir. Burada kastettiğimiz ilmî yöntem: Gerek gözlemlerle ve gerek deney ve duyularla algılanan belirli çerçevedeki verileri, objektif mantıksal senplisite çerçevesinde endüktif-dedüktif proseslerle semantik olarak koordine ederek ilmî realitenin ortaya konması için bir zihinsel (mantal) yapılanmanın formülasyonudur (Özenli, 1999, A11).

Burada senplisite, incelenen objenin ilmî olarak en sade şekilde ifade edilmesidir. Buna hem Kur'an'da hem de doğada şahit olmaktayız. Zira doğa ve vahye ait her şey bir anlam ifade etmekte olup lüzumsuz hiçbir şey yoktur (Kur'an 3/191). Ancak, bunlar ilmî ve metodik bir yaklaşımla ele alınıp anlaşılmalı ve gereği uygulanmalıdır.

İlmî yöntem, elde edilen kaliteli enformasyon sayesinde değişip gelişim göstermektedir. Nitekim geçmişte, ilim çalışanların etkisiyle deterministik-mekanik bir anlayış yaygındı. O dönemde evrenin ve içindekilerin, fizikî yapının en küçük parçacıklarına indirgenerek anlaşılıp açıklanabileceği düşünülmüştü. Matematiğe ait formüllerle ortaya çıkan teorilerin, evrendeki gerçekliği tam ve tutarlı bir biçimde bütünüyle aktarabileceğini kabul eden bir ilim anlayışı hüküm sürdü. Daha sonra matematiğin ve deneyci yaklaşımın sayesinde, ilimde önemli bir rol üstlenen yöntemler, kuantum teorisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu teoriyle yöntem bilimin temel unsurlarından olan determinizme, indirgemeciliğe ve bunlarla şekillenen ilim anlayışına karşı çıkmış, bunların geçerli olduğu limitler yeniden belirlenmiş ve şerhler düşülmüştür.

İlmî bilgiler sayesinde elde edilen bu yöntemler, gelişime açık insan zihni için önemli bir işleve sahiptir. Yapılan bu çalışmalar ilmî yöntemlerin de arıtılmasını/saflaştırılmasını sağlamaktadır. Fakat bazen bu yöntemler yetersiz kalmaktadır.

Daha önce de ifade edildiği gibi, ilimde kullanılan yöntemler mutlak değildir. Bunlar zamanla elde edilecek ve paradigma oluşturabilecek seviyedeki verilerle yeniden şekillenir. Metodolojiler mutlak

olmadığına göre, mutlak olmayan ile elde edilenlerin de mutlak olamayacağı bir gerçektir. Diğer taraftan ilk duyulduğunda sağduyuya aykırı olduğu iddia edilecek yeni yaklaşımların doğru olamayacağını da kimse garanti edemez.

3. İLMÎ METODOLOJİNİN GEREÇLERİ

Doğa ve vahiy incelemeleri neticesinde ortaya konulan fikirlerin ve ilmî tartışmaların ışığında elde ettiğimiz ilkelerin yani elde edilen bilgilerin düşünsel aktivitelerimize, örneğin bilinci anlamaya olan katkısı oldukça fazladır. Burada bilinmeyenler konusunda da seçici olmak gerekir. Bu bağlamda her bilinmeyen için Kur'an gayb kelimesini kullanmamaktadır. Aksi takdirde insanların evde veya herhangi bir yerde arayıp da bulamadığı eşyalar için de gayb kavramını kullanması gerekirdi ki bunlar Kur'an'daki inanılması istenilen gaybın karşılığı değildir. Bunlar için gayb yerine bilinmeyen ve kayıp kavramını kullanacağız.

İnsanın bilmedikleriyle (gayb) ilgili bilgi sahibi olması için ilmî yöntemden yararlanması gerekir. Bu yöntemin kendine ait bir takım gereçleri vardır. Yani gerek yaşadığımız bu sisteme (evren) gerekse ileride yaşamımızı sürdüreceğimiz sisteme (ahiret) ait hakikati anlamada kullanılmak üzere gerekli birtakım gereçlere ihtiyaç duyulmaktadır. İlmî çağın rehberliğinde ortaya çıkan, bilimsel bir çalışmada kullanılacak olan gereçler şunlardır:

1. Maksimum genlikli korelasyon (semantik koordinasyon)
2. Objektif-mantıksal senplisite
3. Süreklilik ve stabilite prensibi
4. Kozalite prensibi
5. Matematik-mantık
6. Sibernetik
7. Paradigma (semiyotik modeller dâhil)
8. Maksimum epistemolojik analiz
9. Deneysel verifikasyon (Özenli, 1999, A11) yani göz önüne alınan obje ile ilgili evrenin vereceği cevabın ortaya çıkması
10. Gayba iman

Enformasyon kaybını göz önünde bulundurarak, ilmî yöntem ve gereçleriyle objenin anlamsal derinliklerine yolculuk yapıldığında, elde edilen sonuçların bireyden bağımsız evrensel doğrular olabileceği bir gerçektir.

Bütün bu anlatılanlarla birlikte enformasyonun algılanması ve gereği gibi değerlendirilmesi için geçerliliği olmayan bireysel realitelerden uzak, doğruluğu hiçbir şekilde inkâr edilemeyecek bir dile ihtiyaç vardır. Beşer zekâsı için müşterek olan bu dil de ancak matematiktir. Bu dilin kazandırdığı matematik-mantığın, aktüel ve ilmî izahlar için kullanılması vazgeçilmez bir gerekliliktir.

Göz önüne alınan buradaki yöntem ve gereçleri, tüm ilmî disiplinler tarafından önerilmiştir. Herhangi bir varlığı anlamada kullanılan yöntem ve gereçleri kümesini oluşturan elemanlardan her birinin diğerine göre katkısı farklıdır. Her ilmî disiplinin temel özellikleri fazında uyması gereken birbirleriyle uyumlu yöntem kümesi vardır. Bunların ortaya çıkmasındaki farklılıklar, çeliştiklerini değil çeşitliliklerini gösterir.

4. KUR'AN'IN ANLAŞILMASINDA DOĞANIN VE KUR'AN'IN KAZANDIRDIĞI İLMÎ METODOLOJİNİN ÖNEMİ

Kur'an, ancak aklını gereği gibi kullananların ayetleri anlayabileceğini ifade eder. Bu nedenle de ilim sahibi olanla olmayana bir tutmamaktadır. Buna göre, bilgi sahibi olma açısından insanlar arasında pozitif bir ayrımcılığın yapıldığı söylenebilir. Nitekim Kur'an'da: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (Kur'an 39/9) ayeti böyle bir usule ve seviyeye zımnen işaret etmektedir.

Kur'an'ın insan için gerekli olan bilgileri mücmel bir şekilde sunması onun en önemli özelliklerinden biridir. Kur'an ayetleri bu açıdan incelendiğinde ilmî bir yapıya sahip olduğu anlaşılır. Bundan dolayı ayetlerin anlaşılması, geçerliliği usta akıllılar tarafından tescillenmiş ilmî çerçevede olmalıdır.

Bu bağlamda bildiklerimizin hem miktarı hem de kalitesi her zaman sorgulanmalıdır. Bu sorgulamada kullanılacak ilmî yöntemler ayetlerin anlaşılması açısından çok önemlidir. İlmî bir araştırma için öncelikle bu yöntemlerin geçerlilik limitleri belirlenmelidir. Çünkü yöntembilime vakıf olmadan Kur'an'la ilgili geçerli ve tutarlı bir yargıya varmak mümkün değildir. Zira ayetlerle ilgili hangi sınıra kadar ulaşılabileceği ancak yöntem bilim sayesinde bilinebilir. Bu çalışmanın amaçlarından biri de ilmin kazanımlarından yola çıkıp insanın potansiyel yeteneklerini ortaya koyarak ilmî yöntem çerçevesinde Kur'an'ın nasıl anlaşılacağına dair sağlıklı bir bakış açısı kazandırmaktır.

Şüphesiz ilmî araştırmaların temel amaçlarından biri insana kazandıracığı yöntemdir. Aynı şekilde Kur'an da insana yöntem ve bakış açısı kazandıran bir kitaptır. Bu anlatılanlar çerçevesinde insanın ayetlerle ilgili doğruya en yakın bilgilere ulaşması için ilmî yönetime vakıf olması gerekir. Ayrıca insanın Kur'an'ı gereği gibi iman etmesi için de bu yönetime ihtiyacı vardır. Zira bu yöntemler sayesinde tahkiki/epistemik iman gerçekleşmiş olur.

Kur'an ve doğa incelemeleri, evrenin matematik mantığa uygun tasvirinin yapılması gerekliliğini ortaya çıkardı. Zira matematiğin bilimsel teoriler oluşturmadaki rolü, fiziğin kazandırdığı yöntemler, fizikî ve biyolojik evreni anlama süreci beşer zihninde önemli değişiklikler ve gelişmeler sağladı. Aynı şekilde bu süreç, herhangi bir dine ve ideolojiye ait çarpık fantezilere sahip sözde önderlik yapanların ilim üzerindeki otoritesini de sarstı ve sarsmaya da devam etmektedir.

Bu gelişmeler hiçbir geçerli gerekçeye dayanmayan bireysel realitelerin ilmî zaviyeden doğru olmadığını gösterdi. Diğer yandan bu süreç, bazı insanların tekelinde bulundurmak istedikleri din, ilim, felsefe ve siyaset gibi alanların geçerliliğini ve vazgeçilmezliğini sağlayarak bu disiplinlere keyfi yaklaşım tarzlarından bağımsız olma özelliği kazandırmıştır.

Çağın bilgi birikimine göre, doğayı tasvirleyen matematiksel formüller, tüm çağların doğrularına götürecek bir hüviyete sahip olmasa da ontolojik gerçekliği ifade etmekte ve Allah'ın yarattığı evrenin dilinin matematik olduğuna dair inancı pekiştirmektedir. Nitekim matematik mantığın kazandırdığı yetenekler sayesinde varlıklar arasındaki ilişkiler sağlıklı bir şekilde ortaya konulmaktadır.

Kur'an vazgeçilmez hakikatini kendinden bağımsız doğaya ait objelere, bunlar arasındaki ilişkiye ve bu ilişkiden çıkan sonuca dayandırmıştır. Anlamayı önemseyenlerin Kur'an'ın kazandırmaya çalıştığı bu yöntemi göz ardı etmemesi gerekir. Esasında bu yöntemi anlayan, ilme bir girizgâh yapmıştır. Bu bağlamda doğa ve Kur'an birbirlerini kuvvetlendiren girişim saçakları gibidir. Diğer yandan bunlara ait elde edilen bilgilerle doğa ve Kur'an'ın kazandırmaya çalıştığı bilgiler birbirlerini yok edecek bir girişim oluşturmamalıdır.

Bu çerçevede, Kur'an'ın işaret ettiği varlıkları ve bunların anlattıklarını anlama sürecinde vahyin ve doğanın kazandırdığı yöntem ve felsefi çalışmalar, ilmî bir temele dayanmayan anlayışı büyük ölçüde yıkmıştır. Bu tarz çalışmalarla gözlemi, deneyi ve matematiği birleştiren ilmî yöntemin en başarılı temsilcilerini İslam düşünce tarihinde görmek mümkündür. Ancak İslam dünyasına ait ilmî kazanımlara vakıf olmama, günümüz İslam dünyasının içinde bulunduğu acı bir durumdur.

Burada bahsedilen yöntemlerin ve konunun ayrıntılı olarak incelenmesine karşı bir direnç gösterilebilir. Yani ayetleri akılsal fonksiyonlarla üst epistemik seviyelerde araştırmanın gereksizliği düşünülebilir. Allah'ın isteğinin, Kur'an metninde geçen bu varlıkların incelenip anlaşılmasına gerek olmadan sadece var olduğunu kabul etmek olduğu dolayısıyla epistemik analize bu konuda ihtiyaç olmadığı ve bunun maksadı aşan bir yaklaşım tarzı olduğu zannedilebilir. Ancak Kur'an'da peygamber kıssaları yüzeysel seviyede bile incelendiğinde bu tür bir yaklaşımın yeterli olmadığı görülür. Ayrıca bu tür hipnojenik (uyku veren) durumlardan uzak durma öğütlenmektedir. Aynı şekilde hakkında yeterli bilgi sahibi olmadan görünmeyen varlıklara inanma durumunda şarlatanların tuzağına düşme tehlikesinin olabileceğini de unutmamak gerekir (Albayrak, 2003, 1/71).

Diğer yandan ilmî araştırmalar neticesinde, Kur'an ayetlerinin belirli bir ilmî yapı çerçevesinde indirildiği gerçeğinin açığa çıkarılması, gayba imanın bu süreçlerden sonra gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla biz ayetlerin tahkiki (epistemoloji) olarak incelenmesiyle istenilen sorulara

cevap bulunabileceğine inanıyoruz. Fakat cevapların bu çağa ait olduğunu yeni bilgilerle değişip gelişebileceğini de unutmamak gerekir.

Doğayı betimleyen matematiksel formüller tüm çağların doğrularına götürecek bir hüviyete sahip olmasa da ontolojik gerçekliği ifade etmekte ve Allah'ın evreni yazdığı dilin matematik olduğuna dair inancı pekiştirmektedir. Bu sebeple matematik-mantık varlıklar arasındaki ilişkileri ve bunların vermek istediği mesajları anlamada vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bu disiplin doğruya en yakın kazanımlar sağlamada da önemli roller üstlenir. Kısaca ifade etmek gerekirse matematiğin, doğa ve Kur'an ayetlerinin vermek istediği mesajlarla ilgili objektifliğe en yakın bilgi vereceği yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır.

Varlıklardaki mesajları anlamak için gerekli olan entelektüel çaba ilim insanlarıncı doğa ayetlerini çözümede görülebilirken maalesef aynı çabayı Kur'an ayetlerinin mesajlarını çözümede görememekteyiz. Ya da bu ikisinin arasında sanki bir bağ yokmuş gibi düşünülerek Kur'an ayetleri bir kısım insanlarca ilmin araştırma alanının dışındaymış gibi düşünülmektedir. Bundan dolayı da tabiat ilimlerinin kullandığı yöntemden vahyi anlamada yeterince istifade edilememektedir.

Bizim ne Kur'an'ın doğayı ne de doğanın Kur'an'ı desteklediğini göstermek için bunları oluşturan beyanlara şiddet uygulama gibi bir önyargımız bulunmamaktadır. Zaman zaman doğadan elde edilen ilmî keşifler için "Bu, dinimizde de vardır." diyerek hiçbir çaba göstermeden kendilerini her şeyi bilen ve ilmî çalışmaların merkezinde gören din taraftarlığını doğru bulmadığımızı da ifade edelim.

Unutulmamalıdır ki doğa ve Kur'an ayetlerini gereği gibi anlamak, ancak ilmî bir yola koyulup, anlamının ve bilinçliliğin sağladığı aydınlıkta yürümekle gerçekleşecektir. Bu ayetlerin vermek istediği mesajları anlayabilmek için bunların semantik hafıza ünitesinde, entelektüel çağın idraki çerçevesinde kodunun kesinlikle çözülmesi gerekmektedir. Bunun için de ilmî yöntem ve bunun gereçlerinin kullanılması zorunludur.

Doğa ve vahye ait her şey bir anlam ifade etmekte olup lüzumsuz hiçbir şey yoktur. Ancak bunlar ilmî ve metodik bir yaklaşımla ele alınıp anlaşılmalı ve gereği uygulanmalıdır. Doğa ve Kur'an ayetlerinin insana yöntem kazandırdığını da unutmamak gerekir. Bunların sağladığı yöntem sayesinde kendilerinin vermek istediği mesajlar anlaşılacaktır.

Doğa ve Kur'an incelemeleri yöntem bilimin gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda doğa ve Kur'an ayetlerinin ait olduğu sistem tespit edildikten sonra hangi özel yönteme sahip oldukları göz önüne alınarak inceleme yapılmalıdır. Bu ayetlerle ilgili bilgi edinme yönteminde ilmî uzlaşma vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bu nedenle birbirlerini iptal edecek yaklaşım tarzlarının kabul edilmesi söz konusu olamaz.

Fen bilimlerinin gerek kullandığı teorik yöntemler gerekse araç gereçler kaliteli bir işleve sahiptir. Evrenle ilgili ilmî keşifler devam etmektedir. Bu keşifler var olan objeleri ortaya çıkarmanın yanında insana yöntem kazandırmaktadır. Fen bilimlerinin kazandırdığı yöntem bilimin tüm ilmî disiplinlerde kullanılabilmesini söylemek mümkündür. Zira evrene ait her şey birbirleri ile az veya çok etkileşim içindedir. Örneğin beynin biyolojik yönü ve işleyişi göz ardı edilerek insan psikolojisinden ve dolayısıyla sosyolojisinden tam ve tutarlı bir şekilde bahsetmek mümkün değildir. Aynı şekilde günümüzde beynin biyolojisi incelenirken kuantum fiziğini göz önüne almanın gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Burada kuantum fiziğinin insana kazandırdığı yöntem bilimi de unutmamak gerekir. Bu fiziğin kazandırdığı kavramlar farklı ilmî disiplinlerde kullanılmaktadır. Doğaya ilmî açıdan bakıldığında farklı eşelerde farklı fizik kurallarının geçerli olduğuna şahit olunur. Klasik fizik ile kuantum fiziğinin kurallarının geçerli olduğu saha birbirinden farklıdır. Bu durum yöntem bilim açısından farklılıkların olacağına da işaret eder. Klasik fizik açısından geçerli olan bir yaklaşım, kuantum fiziğinin ilgi alanını oluşturan sahada geçerliliğini ya yitirir ya da sınırlılıklar getirir. Bu açıdan uygulanacak yöntemin hangi sistemlerde geçerli olabileceğini öncelikle tespit etmek gerekir. Aksi takdirde deterministik sistemde kullanılan bir yöntem olasılıklı bir sistemde kullanılmaya çalışılır. Bu da insanı yanlış sonuçlara götürür.

Kur'an ayetlerinin mesajları anlatmada kullandığı objelerin çoğu evrende bulunmaktadır. Bunlarla ilgili ilişkileri ilmî bağlamda tanımlarken zaman boyutundan yararlanılmaktadır. Zaman, duyu organları ile direkt algılanabilecek bir obje değildir. Fizikî bağlamda bir karşılığı bulunmadığı için fiziksel ispatı söz

konusu olamaz. Ancak ilişkiler, insan zihninde zaman kavramını kendiliğinden oluşturur. Bu bağlamda doğa ve Kur'an ayetlerini anlamada zaman boyutunu göz ardı etmemek gerekir.

Değişimin meydana getirdiği zaman düşüncesi insan bilincindeki farklılıklarla da örneklendirilebilir. Zaman içinde aynı kişi farklı bilinç seviyelerine sahiptir. Farklı bilinçlilik halini ifade etmek için de zaman kavramını kullanmaktayız. Bu sebeple doğa ve Kur'an ayetleri zaman fonu içinde değerlendirilmelidir. Belirlenmiş zaman dilimlerinde doğa ayetleri dinamizmini sürdürür. İnsan da bu zaman fonu içinde ayetlerle ilişkiye girer. Bu ilişki insanın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yapısına göre ayetlerle etkileşme şeklinde olur. Bu sebeple ayetlerle etkileşen insanın yaş faktörü göz ardı edilmemelidir.

Öte yandan Kur'an'da geçen peygamber kıssaları da insana karşılaştığı olaylarla ilgili yöntem kazandırmaktadır. Peygamberler de bizim gibi bir beşerdir. Bu bağlamda onların yaşam tarzları ve bakış açıları bizlere ışık tutmaktadır. Dolayısıyla en genel anlamda bu peygamberlerin temel özellik fazında tüm insanlara yöntem kazandırdığını söyleyebiliriz.

Aynı zamanda ayetler insanın içinde bulunduğu şartlara göre mesajlar sunma özelliğine sahiptir. Bunların sembollerle ifade edilmesi mesajların zenginliğini gösterir. Aynı şekilde Kur'an'da birbirinden farklı sembollerin kullanılması farklı seviyedeki anlamlara ve bunların oluşturacağı bir üst anlama işaret eder.

Hakikat, kişinin keshi olan anlayış kılıfına mahkûm değildir. Burada mahkûmiyet sadece yaratıcının bahsettiği potansiyel yeteneklere göredir. Hiç kimsenin bu yetenekleri kısıtlamaya yetkisi yoktur. Herkes yeteneklerinin tavanını zorlamak durumundadır. Bu durum insan olmanın bir gereği olup tiksindirici ve nefret uyandırıcı bir süreç değildir. Aksine bu hal insana tat veren ve doyuran bir süreçtir. Ancak ilmî yöneme sahip olmadan bu sürece girmek mümkün değildir. Bu sebeple doğa ve Kur'an ayetlerini anlamada ilmî yöntemi kullanmak bir zorunluluktur.

Düşünceyi yani bilgiyi ortaya çıkaran yasalar, tarih boyunca usta akıllı bireylerin tecrübeleri ile ortaya çıkmaktadır ve çıkmaya devam edecektir. Doğa ve Kur'an ayetlerinin anlattığı mesajlara ait bilgilerin doğruluk ölçütlerini tespit ederken tutarsız ve geçerliliği ilim adamları tarafından test edilmemiş bireysel realitelerden uzak durulmalıdır. Bu ayetleri anlamak için bunlardan gelen verilerin işlenmesi gerekmektedir. Burada bilgiyi elde etmek için deney ve mantık birlikte işlem görmelidir. Tüm bu süreçlerde ilmî yöntem göz ardı edilemeyecek roller üstlenir.

Neticede, anlama ve insanın kendi varlığının farkına varma sürecinde, ilmî çalışmaların ve yöntem bilimin önemi büyüktür. Ancak asıl olan anlama çabasının daha kaliteli bir forma nasıl dönüştürüleceğidir. Bu nedenle ilmî yöntem açısından doğa ile Kur'an'ın eşdeğerliliğinin ortaya konulması ilimle birlikte insanlığın da gelişimini hızlandıracaktır.

İnsan psikolojik, biyolojik ve sosyolojik bileşenlerden meydana gelmiştir. Bu bileşenleri insanın gereği gibi kullanabilmesi için doğa ve Kur'an ayetlerinden yararlanması elzemdir. Bu ayetler ancak sorumluluğun bilincinde olanlara rehberlik yapar. Bu nedenle ayetleri doğru okuyup bunların maksadını iyi anlamak gerekir. Sadece ayetlerin lafızlarını (sentaktik) okuyup maksadıyla ilgilenmemek veya sadece maksadı ile ilgilenip sentaktik yapısını bir kenara bırakmak doğru değildir. Dolayısıyla sentaktik yapıdan semantiğe oradan da pragmatik yapıya doğru bir süreç takip edilmelidir. Yani ayetleri okuyup maksatları anlama sürecine girilmelidir. Bu süreci oluşturan aşamaların hiçbiri göz ardı edilmemelidir.

Bu süreçten yola çıkarak insanı meydana getiren bileşenleri ayrıntılı bir biçimde tanımak (arefe) için en önemli yaklaşımlardan biri, incelenen ayetlerin içerisinde bulunduğu organizasyona ait referans sistemlerinin ve sınırlarının açıkça belirlenmesidir. Daha sonra bu konuyla ilgili referans sistemleri bağlamında yapılan ilmî izahlar arasında korelasyonlar kurulmalıdır. Bu korelasyon ilmî açıdan yapılmazsa ayetlerin maksadı gerçekleşmez.

Referans sistemi belirlendikten sonra, göz önüne alınan ayetlerin ait olduğu sistemler tespit edilmelidir. Nitekim herhangi bir ilmî araştırmada göz önüne alınan konunun ilmî bağlamda belirlenmiş her bir limitasyonuna sistem adı verilmektedir. Burada ilmî açıdan sınırları tespit edilen her bir sistemin de alt sistemlerden meydana gelmiş olabileceğini unutmamak gerekir.

Diğer yandan ayetlerin okunup maksadının anlaşılmasında öncelikle referans sistemi daha sonra da bu ayetlerin ait olduğu sistemin belirlenmesi elzemdir. Aynı şekilde bu süreçte hiçbir bileşen göz ardı edilmemelidir. Burada takip edilecek sıra önemlidir. Yani önce referans sistemi daha sonra da ait olduğu sistem ortaya çıkarılmalıdır.

Bu süreçten sonra seçilen referans sisteminin ulaşabileceği sınırlar belirlenmelidir. Aynı şekilde ayetlerin ait olduğu sistemler için de bu sınırlar tespit edilmelidir. Bu sınırların ötesine geçme söz konusu ise bunu sağlıklı bir şekilde gerçekleştirecek bir üst dilin oluşturulması gerekir. Bu dil de ancak doğal ayetlerden yola çıkılarak oluşturulur.

Bu üst dilin elde edilmesinde modellemelerin ve tasvirlemenin rolü büyüktür. Tabiat yasalarından yola çıkarak doğa ayetlerini ve mesajlarını anlayabilmek için bunların oluşturduğu sistemlerin sınırları ve bileşenleri ilmî bağlamda açıkça modellenmeli ve tasvirlenmelidir. Aynı şekilde Kur'an ayetlerini gereği gibi anlamak için de bu ayetleri oluşturan objelerin hangi sisteme ait olduğu öncelikle tespit edilmelidir.

İlmî ve teknolojik çalışmalarda sistem kavramı ile sürekli karşılaşılmaktadır. Herhangi bir yapı sistem olabilmesi için gerekli ve yeterli ölçütlere sahip olmalıdır. Doğa ve Kur'an gibi kompleks sistemleri anlamak için bunları anlamada kullanılacak yapının da sistem oluşturması gerekir. Bunları incelemede kullanılan ilmî yöntem de bir sistem meydana getirmelidir. Bu sebeple doğa ve Kur'an ayetlerini anlamak isteyenlerin öncelikle ilmî açıdan sistem tanımı üzerinde uzlaşmaya varmaları bir zorunluluktur.

Şayet sistem tanımı üzerinde anlaşılmaz ise göz önüne alınan varlıkların gerek işlevleri gerekse vermek istediği mesajları algılamak mümkün değildir. Ayrıca sistem meydana getirmeyen yapıların sistem kabul edilip incelenme ihtimali de vardır. Tabiatıyla böyle bir durum yanlış sonuçlar çıkarmaya neden olur. Bu sebeple bizim de sistem kavramından ne anladığımızı açıkça ifade etmemiz gerekir. Bu çalışmada sistem kavramı aşağıda vereceğimiz tanım çerçevesinde kullanılmaya gayret edilmiştir.

Tercih ettiğimiz sistem tanımı şudur: “Sistem, organize bir bütün meydana getirmek üzere birbirine düzenli bir etkileşim ile bağlı bileşenler topluluğudur. Ayrıca sistem, belirli bir gayeyi gerçekleştirmek için gerekli olan düzenli ve kesintisiz biçimde birbirini izleyen (ardıl veya ardışık) operasyonlar ve prosedürler koleksiyonu olarak da tariflenmiştir” (Özenli, 1999, M1).

Seçilen limitasyonlar göz önüne alındığında objeler kendi aralarında alt sistemler adını verdiğimiz ayrı birer sistemden meydana gelmiş olabilir. Aynı şekilde doğa ve Kur'an ayetleri ve bunları oluşturan bileşenler de bir sistem oluşturur. Yani belirlenen her bir ayet ve bunu meydana getiren objeler de alt ünitelerden meydana gelmiş olabilir. Bu alt sistemlerin belirlenmesini sağlayan da ilgilenilen ayetlerle ilgili daha önceden elde edilen kaliteli ilmî bilgilerdir.

5. KUR'AN'IN BİR SİSTEM OLMASI

Kur'an bu söylenenler çerçevesinde incelendiğinde onun da bir sistem olduğu görülür. Kur'an sistemini oluşturan bileşenlerin öncelikle ilmî bağlamda eşdeğerlilik sınıfının üyelerinin tespit edilmesi gerekir. Daha sonra bu üyeler arasındaki ilişkiler açığa çıkarılır. Burada Kur'an sisteminin de alt sistemlerden meydana gelebileceği unutulmamalıdır.

Kur'an beyanlarının bir sistem oluşturduğunu göz önüne aldığımızda bu beyanlar (ayetler) arasında özellikler ve bağıntılar bulunmaktadır. Semiyotik açıdan (sentaktik, semantik ve pragmatik) beyanların analizi yapılırsa bu bağıntılar ve özellikler keşfedilir. Doğa sistemini oluşturan varlıklar arasında da özellikler ve bağıntılar vardır. Bugünkü entelektüel mirasımız ve ilmî araştırmalar bu iki sisteme ait özelliklerin ve bağıntıların aynı yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Hem doğanın hem de Kur'an'ın elemanlarından meydana gelen sistemler ve bunlar arasındaki ilişkiler ancak ilmî bir yaklaşımla elde edilebilir. Bunların konuşmasını ilmî zaviyeden dinlemeye ve anlamaya çalışmak oldukça önemli bir husustur. Bu çalışmaya ve elde edilen sonuçlara da ilim denir. İfade edilen çerçevede sistem okumasını gerçekleştiremeyen bireylerin doğa ve Kur'an ayetlerinden gereği gibi istifade etmesi mümkün değildir. Bu ayetlerden yararlanmayanlar da Allah'ın mesajını anlayamazlar. Zira Allah, aklını doğru kullanmayan insanla aynı dili konuşmaz. Bu bağlamda Allah insana mesajını ulaştırmak için doğa ve Kur'an ayetlerini yaratmıştır.

Öte yandan Kur'an'ın ve doğanın meydana getirdiği sistemleri ve sistemler arası ilişkileri gereği gibi anlamak için ilmî yöntem elzemdir. Burada sistemden kastettiğimiz doğal sistemlerdir. Yani insanoğlunun kendi yaptığı ve yaşadığı çağda en üst seviyede ürettiği teknolojik ürünlerin oluşturduğu, hakkında bilgi eksikliği bulunmayan sistemler değildir.

İnsan ürünü olmayan sistemler bizim inceleme sahamızı meydana getirmektedir. Bu sistemlere doğal sistemler adını vermekteyiz. Bu sistemler sürekli olarak enformasyon yaymaktadır. Dolayısıyla doğal sistemler olarak gördüğümüz doğa ve Kur'an birlikte incelendiğinde her ikisinin de enformasyon ve organizasyon ürettikleri görülecektir. Bu enformasyonu ve organizasyonu anlamak için insanın vebî yeteneklerini aktifleştirmesi gerekir. Bu yeteneklerin işini en iyi bir şekilde icra edeceği yer evrenin kendisidir. Burada evren her ilmî seviyede mesajlar sunan ayetlerden oluşmuştur. Her ilmî seviye de bir sisteme tekabül edebilir.

Böyle sistemlerin anlaşılma derecesi yani ölçüsü enformasyon miktarı ve değeri ile doğru orantılıdır. İncelenen sistemle ilgili bilgi eksikliği ne kadar büyükse, bu sistemi tam ve tutarlı bir şekilde tarif etmek de o kadar zordur. Bilgi eksikliğinden dolayı tabiat ve vahyin vermek istediği mesajları tamamıyla elde etmemiz mümkün değildir. Zira tabiatı tam olarak anlamada kullanacağımız bilgi kümesine sahip değiliz. Aynı şekilde vahyin mesajlarının da tam anlamının ortaya konulması mümkün görülmemektedir. Bundan dolayı tabiat ve vahiy kompleks sistemler kümesine dâhil olur. Bunlarla ilgili enformasyon kaybı en aza indirildiğinde bunların vermek istediği mesajlar daha iyi anlaşılır.

Kur'an'da doğadan farklı olarak sistem dışına dair bilgiler vardır. Yani vahiyde sistemimize ait kelimelerle yapısına ulaşamadığımızdan dolayı sistem dışı diye nitelendirebileceğimiz melek, cin gibi varlıklar bulunmaktadır. Bu nedenle doğayı ve Kur'an'ı anlamak için analiz yaparken kategorilere ayırmada farklılıklar görülmektedir. Bu bağlamda Kur'an'da genel olarak iki kategori bulunmaktadır.

1. Sistem içi beyanlar
2. Sistem dışı beyanlar

Sistem dışı diye nitelendirdiğimiz bu varlıklar da kendi aralarında bir sistem oluşturabilirler. Bunları sistemimizin kelimeleri ile ilişkilendirilip sisteme ait bir obje ve bileşen gibi düşünmememiz gerekir. Bu nedenle herhangi bir sistem incelenirken bir referans sisteminden diğerine geçilmemesine eğer geçilecekse ilmî açıdan uygun dönüşüm kaideleri çerçevesinde yapılmasına dikkat edilmelidir. Bu çalışmada insan referans sistemi göz önüne alınmıştır. Yine bu araştırmamızda Allah, melek, cin gibi varlıklara ait referans sistemleri açısından bir değerlendirmede bulunmadığımızı hatırlatalım.

Neticede, hem doğa hem de Kur'an ayetlerinin gereği gibi anlaşılması için bunların hangi referans sisteminde inceleneceği öncelikle belirtilmelidir. Aksi takdirde izahlarda kontrolsüz referans sistemi ihlalleri olabilir. Ayrıca araştırılacak doğaya ve Kur'an'a ait objelerin ilmî limitasyonları da açıkça ifade edilmelidir.

6. SONUÇ

Kur'an ayetleri, doğaya ait materyalleri ve bu materyallerin ait olduğu sistemleri insan eğitimi için kullanmaktadır. Ayrıca Kur'an ve doğa ayetleri hem eğitimin içeriği hem de bu eğitimin nasıl gerçekleştirileceği hakkında temel esaslar/ilkeler seviyesinde bilgi verir. Kur'an'daki peygamber sahneleri ile çevremizdeki hayvanların yaşantısı buna örnektir. Ancak bunları anlamada kullanılacak yöntem çok önemlidir.

Yöntemler tespit edilirken ve elde edilirken kullanılan materyallerin ait olduğu sistemlerden yararlanır. Yöntemler materyallerden bağımsız, materyaller de ait olduğu sistemlerden bağımsız hazırlanamaz, hazırlanmamalıdır. Aksi takdirde yanlış yöntemler bizleri yanlış uygulamalara götürür. Bu sebeple bunları anlamada kullandığımız yöntem de bir sistem olmalıdır. Yani doğa ve Kur'an gibi insan ürünü olmayan sistemleri anlamada kullanılacak yapının da bir sistem olması gerekir. Kısaca bunları incelemede kullanılan ilmî yöntemin de bir sistem olması gerektiğini söylüyoruz.

Hz. Muhammed Kur'an ayetleriyle eğitilmiştir (el-Acluni, 1351, 1/70). Onun eğitiminde kullanılan materyaller de Kur'an'da apaçık ifade edilmiştir. Eğitilme süreci ayeti kerimede, "*Seni dalâlette buldu sonra hidayete erdirdi.*" (Kur'an, 93/7) şeklinde açıklanmıştır. Hz. Muhammed'in vahiy indirilmeden

önce dalalet fazında olduğunu bu ayet ifade etmektedir (Yazır, 1992, 9/280). Vahyin onun kalbine indirilmesi neticesinde ise hidayete kavuştuğu söylenmektedir.

Peygamberi dalaletten hidayete erdiren Kur'an ve doğa ayetleridir. Bu ayetler sayesinde Hz. Muhammed hidayete ermiştir. Diğer peygamberlerin eğitimi konusunda da doğal varlıkların kullanıldığına şahit olmaktayız. Kur'an, mesajını genellikle evreni oluşturan kelimeleri kullanarak anlatmıştır. Yani vahiy mesajını ulaştırırken evrenin dilinden yararlanmıştır.

Doğa ve Kur'an ayetleri incelenirken bu ayetlerin dili ile insanın kullandığı dil arasında bir uzlaşma sağlanmalıdır. İlk aşamada bu iki dil arasında sağlam köprülerin kurulması gerekir. Eğer bu köprü sağlam bir şekilde kurulmazsa bunlar arasında uygun ve istenilen geçişlerin olması mümkün değildir; sistem ihlalleri yaşanabilir. Bu nedenle insanın kullanacağı dil tutarlı ve isabetli olmalıdır.

Hidayete ulaştırmada kullanılan materyaller vardır. Bu materyaller eşdeğerlilik sınıfının bir üyesi olarak kullanılmıştır. Kur'an'ı incelediğimizde bu materyallerin rabbimizin yarattığı eşya olduğu birçok ayette açıkça söylenmiştir. Kur'an'da, "Yaratan rabbinin adıyla oku!" (Kur'an, 96/1) derken işaret edilen materyaller yaratılmış olan varlıklardır. Hatta bu konuya açıklık getirmek için ayetin devamında insanın "alak"tan yaratıldığına dikkat çekilmiştir.

Eğitim sürecinde fiziki sistemin materyallerinin kullanıldığını görmekteyiz. Kur'an'da bu konuda çok fazla örnek vardır. Onlardan bir tanesi de şu şekildedir:

"(İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yeryüzünün nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?" (Kur'an, 88/17-20).

Bu ayette deve, gök, dağlar ve yeryüzü mesaj taşıyan varlıklardır. Burada yine insanın yaşadığı fiziksel sisteme ait materyaller kullanılmıştır. Bu tür ayetler bizlere eğitimde fiziki sistemin materyallerinin ağırlıklı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Gerek doğanın gerekse Kur'an'ın elemanlarından meydana gelen sistemler ve bunlar arasındaki ilişkiler ancak ilmî bir yaklaşımla elde edilebilir. Bunların konuşmasını ilmî zaviyeden dinlemeye ve anlamaya çalışmak önemli bir husustur. Bu çalışmaya ve elde edilen sonuçlara da ilim denir. Kur'an'ın ve doğanın meydana getirdiği sistemleri ve bunlar arasındaki ilişkileri gereği gibi anlamak için ilmî yöntemin gerekli olduğu da unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

ALBAYRAK, H. (2003). "Gayba İman mı, Gaybda İman mı?" *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları V*. İstanbul: Ensar.

EL-ACLÛNÎ, İ. B. M. (1985). *Keşfü'l-hafâ* I-II. Ahmed el-Kalâş (Neşr.) Beyrut.

ÖZENLİ, S. (1999). *İlmî Sohbetler*. Adana: Karakuşlar.

YAZIR, E. H. (1992). *Hak Dini Kur'an Dili*. İ. Karaçam/E. Işık/N. Bolelli/A. Yücel (Sad.). İstanbul: Azim Yay.